

УДК 378:811.111

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-2.39>**Л. В. Лисенко**кандидат культурології,
доцент кафедри мов

Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В МУЗИЧНИХ ВНЗ

У статті досліджено особливості методики викладання іноземної мови у музичних ВНЗ. Встановлено, що викладання іноземної мови передбачає комплексну реалізацію не лише практичної, а й просвітницької місії. Цей підхід має на меті формування нової мовної особистості і конструювання її картини світу. Адже кожна мова вміщує свою унікальну концептуалізацію часу і простору, кодифікацію почуттів, звуків і кольорів, спосіб бачити й осмислювати світ, дійсничну ієрархію. Те саме стосується і вміння вести переговори, знання законів і табу міжнародної комунікації, дипломатичного протоколу і мовленнєвого етикету. Майбутні музиканти, вже послуговуючись іншою мовою – мовою музики, володіють розвиненими здібностями до вивчення іноземної мови і, відповідно, високої мотивації. Особливо чутливі вони до вимови викладача, тому цьому аспекту в музичних ВНЗ має приділятися пильна увага. Встановлено, що система мовної освіти має відкрити перед студентами творчих вишів не тільки певний лексико-граматичний аспект, а й когнітивний та світоглядний потенціал іноземної мови. Тобто навчити не лише дослівно розуміти іншу мову, а й мислити та відчувати нею, використовуючи її лінгвокультурний спадок для глибокого розуміння ментальних концептів і символів, закладених у мистецький простір її носія. Тим більше, що студенти-музиканти ще до початку вивчення будь-якої іноземної мови вже долучені до кола потужної музичної мета-мови, а отже, мають певний досвід декодування та перекодування різноманітних смислів. І цей потенціал за умови його використання має допомогти поглибити навчальний процес, піднявши його на якісно вищий рівень. Усе вищезгадане потребує від викладача іноземної мови в музичних вищих навчальних закладах не лише високого рівня фахової компетенції, але й творчого підходу, бажання адаптувати універсальні методики до професійного запиту студентів-музикантів, а також володіння знаннями культури народу, мову якого він викладає. Ці потреби не може задовольнити курс лінгвокраїнознавства, який викладається лише на філологічних факультетах і побіжно згадується на нефілологічних. Саме тому є дуже доцільним введення курсу лінгвокультурології і розробка новітніх підручників, які б містили не лише матеріал із лексики та граматики іноземної мови, але й лінгвокультурологічні дані країни, мову якої викладають у музичному ВНЗ.

Ключові слова: лінгвокультурологія, лінгвокраїнознавство, іноземна мова, викладання, методика.

Постановка проблеми. Наш час стрімкої інтеграції України до мультикультурного контексту європейської співдружності ставить перед викладачем іноземної мови нові завдання. Сучасний викладач не може обмежувати своїх студентів ознайомленням із лексичним корпусом іноземної мови, засвоєнням граматичних парадигм і наскрізним поглядом на дані лінгвокраїнознавства. Особливо це стосується ВНЗ музичної освіти. Студенти-музиканти, як ніхто інший, мають змогу і потребу подорожувати, поринаючи в культурний дискурс країни мови, яку вивчають. Тому їхня мотивація до вивчення іноземної мови з професійного спрямування є дуже високою. Якісне фахове спілкування й адекватне взаєморозуміння потребує достатніх знань не лише самої іноземної мови, але й особливостей комунікативного етикету, ментальних засад, аксіогенних констант іноземців. Цей запит не може покрити курс лінгвокраїнознавства, який у нашій країні запроваджено лише на філологічних факультетах. Тому лінгвокультурологічні

студії мають бути включені до практичних програм з іноземної мови в музичних ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мови як лінгвокультурологічної дисципліни знайшла своє місце у працях таких науковців, як В. Гумбольдт, Т. Донченко, С. Єрмоленко, С. Караман, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентиліук, Б. Радбіль, О. Сахарова, О. Семенов, Е. Сепір, Т. Симоненко, Н. Сологуб, М. Стельмахович та ін.

Теоретичному осмисленню включення лінгвокультурології до процесу викладання іноземної мови присвятили свої дослідження Є. Верещакін, В. Воробйов, Л. Гронь, В. Карасик, Г. Колшанського, В. Кононенко, Є. Костик, В. Костомаров, В. Красних, В. Маслова, Ю. Степанов, В. Телія, О. Холодненко, Н. Чаграк та ін.

Попри таку увагу до питань методики викладання іноземної мови у ВНЗ, царина мистецьких (музичних) вищих шкіл ще не потрапляла до фокусу дослідження українських науковців.

Мета статті – дослідити особливості викладання іноземної мови у музичних ВНЗ, встановити, що саме має бути зроблено для оптимізації наявних методик і запровадження курсу лінгвокультурології, проаналізувати, чим відрізняється методика викладання іноземної мови у студентів-музикантів.

Виклад основного матеріалу. «Іноземної мови неможна навчити, її можна лише вивчити» [1, с. 3] – відомий вислів, який можна побачити як епіграф до підручників з іноземної мови. Втім, цей вислів правдивий лише почасти. Якщо сприймати мову виключно в ролі комунікативного інструменту, що має єдину функцію – передавати інформацію від адресанта адресату, її дійсно можна вивчити й самотужки.

Проте викладання іноземної мови передбачає комплексну реалізацію не лише практичної, а й просвітницької місії. Цей підхід має на меті формування нової мовної особистості і конструювання її картини світу. Адже кожна мова пропонує свою унікальну концептуалізацію часу і простору, кодифікацію почуттів, звуків і кольорів, спосіб бачити і осмислювати світ. На початку XIX ст. В. Гумбольдт проілюстрував це в метафорі гносеологічного кола: «Людина живе з предметами в тому вигляді, як їх подає її мова... Кожна мова описує навколо народу, якому вона належить, коло, звідки людині дано вийти лише настільки, наскільки вона вступає до кола іншої мови» [2, с. 349]. Німецький вчений, засновник лінгвокультурології широко дивився на проблему взаємовпливу мови та мислення і називав мову «органом, що утворює думку» [3, с. 75]. Він наголошував також на тому, що саме граматична структура мови є дуже близькою до структури мислення та несе в собі специфіку світобачення етносу.

З огляду на вищенаведене, система мовної освіти має відкрити перед студентами творчих вищів не тільки певний лексико-граматичний аспект, а й когнітивний та світоглядний потенціал іноземної мови, тобто навчити не лише дослівно розуміти іншу мову, а й мислити та відчувати нею, використовуючи її лінгвокультурний спадок для глибокого розуміння ментальних концептів і символів, закладених у мистецький простір її носія. Тим більше, що студенти-музиканти ще до початку вивчення будь-якої іноземної мови вже долучені до кола потужної музичної мета-мови, а отже, мають певний досвід декодування та перекодування різноманітних смислів. І цей потенціал за умови його використання має допомогти поглибити навчальний процес, піднявши його на якісно і змістовно вищий рівень.

При цьому в суто практичній площині викладач має керувати перебігом навчання не лише безпосередніми завданнями та вимогами, але й опосередковано, впливаючи на емоційну сферу, актуалізуючи і залучаючи до навчального процесу

внутрішні ресурси особистості студента. Особливо актуальним це є у викладанні іноземної мови студентам-музикантам, оскільки їхній фах тісно пов'язаний зі сферою емоцій, кінетичною мовою та аудіальною складовою частиною. Ці аспекти важливо враховувати у процесі укладання навчальних програм та планів. На занятті має бути не лише вичерпне пояснення лексико-граматичного матеріалу, який закріплюється завдяки вправам і аналізу текстів, але й творчий пошук. До прикладу, використання музики або поезії. Таблицю неправильних та сильних дієслів, заспівану або заримовану, студенти вивчають легше і більш охоче. Це саме стосується й алфавіту. Цікавим є емпіричне спостереження, що мозок швидше і глибше засвоює те, що має чітку форму, а саме ритмізовано та заримовано. Вірші та пісні, вивчені в дитинстві на заняттях з іноземної мови, часто є тим єдиним, що людина запам'ятала на усе життя. Для музикантів, окрім вищезгаданого, дуже важливу роль відіграє вимова викладача. Будучи надто чутливими до звукового фону і володіючи розвиненими навичками звуконаслідування, студенти-музиканти швидше і точніше переймають манеру говорити і через це більше уподібнюються своєму викладачеві.

З огляду на цей аспект навчального процесу стає зрозумілим бажання багатьох студентів-музикантів вчитися саме у *native speaker*. Ця тенденція тяжіння до іноземного особливо поширена в країнах, що раніше перебували за залізною завісою. Втім, таке поривання може зіграти не завжди добру роль, бо мова існує і функціонує не лише у своїй високій літературній нормі з відповідною вимовою, але й як діалект, просторіччя, сленг. І кожен мовець, будучи носієм власної мовленнєвої стратегії, не обов'язково буде володіти нормами комунікативного етикету свого лінгвокультурного поля. До того ж сам носій мови, який «увібрав її з молоком матері», не обов'язково зможе пояснити, чому він використовує ту чи іншу граматично-лексичну конструкцію, особливо, якщо такої парадигми немає в мові того, хто навчається. Так само, як і ми не завжди в змозі пояснити теоретичні підвалини нашої мови навіть своїм дітям, а тим більш іноземцям. Тому значення особистості і рівня філологічної обізнаності викладача, чи то співгромадянина, чи то іноземця, важко переоцінити.

Як показує практика, навчання – це високе мистецтво, що має провокувати допитливість і зацікавленість у предметі, реалізуватися у позитивно-комунікативній атмосфері мовленнєвої взаємодії. Нині є безліч методик, які мотивують і обіцяють дати швидкий і довготривалий результат. Безумовно, у XXI столітті вчитися стало цікаво. Відео- та аудіозаписи готових занять, ігри, тести з ключами і без, мотиваційні студії є чи не на кожному смартфоні. Втім, найефективнішою і найдорожчою формою навчання були і залишаються очні заняття з висококваліфікованим викладачем.

Чому? Причина в тому, що кожному потрібен адекватний та емоційний зворотний зв'язок, якого не дасть жодна інтерактивна програма. В. Гумбольдт писав: «Розчленування мови на слова і правила – це є лише мертвий продукт наукового аналізу» [3, с. 70]. Або згадаємо парадоксальний афоризм Е. Канетті: «Мова, взята як система, німіє» [4, с. 375]. Людина потребує живого спілкування, бо мова – це не просто «слова, слова, слова» [5, с. 94], упорядковані за певними законами. Мова – це світоглядна оптика.

Висновки і пропозиції. Мета викладання іноземної мови на неспеціальних факультетах у музичних ВНЗ полягає в тому, щоб студенти практично оволоділи мовленнєвими навичками для реалізації своїх комунікативних намірів у сфері побутового а також професійного спілкування, вміли перекладати, анотувати і реферувати спеціальні тексти за фахом відповідно до профілю своєї майбутньої спеціалізації. У процесі досягнення цієї мети реалізуються також загальноосвітні, когнітивні, освітні та виховні завдання. Усе це потребує від викладача іноземної мови в музичних не лише високого рівня фахової компетенції, але й творчого підходу, бажання адаптувати універсальні методики до професійного запиту студентів-музикантів, а також володіння знаннями культури народу, мову якого він викладає. Ці потреби не може задовольнити курс лінгвокраїнознавства, який викладається лише на філологічних факультетах і побіжно згадується на нефілологічних. Саме тому є доцільними введення курсу лінгвокультурології і розробка новіт-

ніх підручників, які б містили не лише матеріал із лексики та граматики іноземної мови, але й лінгвокультурологічні дані країни, мову якої викладають у музичному ВНЗ.

Для інтенсифікації і осучаснення практики викладання іноземної мови з професійним спрямуванням у музичних ВНЗ треба здійснити такі кроки:

1) відбір і адаптація навчального матеріалу фахового спрямування з наявних підручників, посібників та методичних розробок;

2) аналіз та інтеграція автентичних текстів, пісень, віршів;

3) створення аудіо- та відеотеки, в яку увійдуть не лише матеріали з пункту № 2, але й фільми про культуру цільової мови.

Список використаної літератури:

1. Бориско Н.Ф. Deutsch ohne Probleme! Самовчитель німецької мови : у 2 т. Т. 1. Київ : ТОВ «ВП Логос-М», 2011. 480 с.
2. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / Сост., общ. ред. и вступ. ст. А.В. Гулыги, Г.В. Рамишвили; [пер. с нем.]. Москва : Прогресс, 1985. 441 с.
3. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию: Пер. с нем. / Общ. ред. Г.В. Рамишвили; Послел. А.В. Гулыги и В.А. Звегинцева. Москва : Прогресс, 2000. 400 с.
4. Андриевский А.П. Афоризмы лауреатов Нобелевской премии по литературе. Минск : Современный литератор, 2000. 448 с.
5. Шевченко Т.Г. Зібрання творів: у 6 т. Т. 2: Поезія 1847–1861. Київ : Наукова думка, 2003. 606 с.

Lysenko L. Linguistic cultural aspects of teaching foreign language in musical higher education institutions

The article explores the peculiarities of teaching of foreign languages at music universities. It is established that teaching a foreign language involves a complex realization not only of a practical but also of an educational mission. This approach aims at forming a new linguistic personality and constructing his picture of the world. After all, each language contains its own unique conceptualization of time and space, the codification of feelings, sounds and colors, a way to see and comprehend the world. The same applies to the ability to negotiate, knowledge of the laws and taboos of international communication, diplomatic protocol and speech etiquette. Future musicians, already using a language of music, have developed abilities to learn a foreign language and, accordingly, high motivation. They are especially sensitive to the pronunciation of the teacher, so this aspect in music universities should be considered. It has been established that the language education system should open not only a certain lexical and grammatical aspects to the students, but also the cognitive and ideological potential of a foreign language. That is to teach not only literal understanding of another language, but also to think and feel it, using its linguistic and cultural heritage for a deep understanding of the mental concepts and symbols embedded in the artistic space of its medium. Moreover, even before the beginning of studying any foreign language, music students are already included in the circle of powerful musical meta-language. So they have some experience of decoding and transcoding different meanings. And this potential, if used, should help deepen the learning process by raising it to a higher level. All of the above requires a foreign language teacher in music higher education institutions, not only a high level of professional competence, but also a creative approach, the desire to adapt universal techniques to the professional request of student-musicians, as well as knowledge of the culture of the people whose language he teaches. These needs cannot be met by a course in linguistics that is taught only by philological faculties and is briefly referred to as non-philological. That is why it is very expedient to introduce a course in linguocultural studies and to develop new textbooks, which would contain not only material on the vocabulary and grammar of a foreign language, but also the linguocultural data of the country whose language is taught in a musical university.

Key words: linguistic cultural studies, linguistics, foreign language, teaching, methodology.